

و خدایی که در این نزدیکی است

پرسش‌های فرزندان درباره خدا

مسلم گریوانی

فهرست مطالب

پیش‌گفتار..... ۱۳

بخش نخست

چگونه خدا را به فرزندان خود معرفی کنیم؟

آغاز..... ۱۹

ارزیابی دو پندار..... ۲۰

خدا و کودک؟!..... ۲۰

خدا و تمثیل؟!..... ۲۱

پرسش‌های کودکان درباره خدا..... ۲۳

فصل اول: کلیات تربیت اعتقادی کودکان..... ۲۵

سیسمونی تربیتی کودک..... ۲۵

تربیت اعتقادی و تفاوت آن با تربیت ایمانی..... ۲۶

اهمیت و آثار تربیت اعتقادی در متون دینی..... ۲۸

الف - تربیت اعتقادی در قرآن..... ۳۰

۳۰. ارزش‌های تربیتی لقمان.....
۳۳. روش‌های تربیتی لقمان.....
۳۴. ب - تربیت اعتقادی در کلام امامان شیعه.....
۳۸. فصل دوم: مراحل رشد مذهبی کودکان و نوجوانان.....
۳۸. ضرورت و انواع شناخت کودک و نوجوان.....
۴۰. کودک و مفاهیم دینی.....
۴۱. مراحل رشد تفکر دینی در کودکان و نوجوانان.....
۴۱. دوره پیش‌عملیاتی (سنین دو تا شش‌سالگی).....
۴۲. دوره عملیات عینی (هفت تا یازده‌سالگی).....
۴۳. عملیات صوری (دوازده سالگی به بعد).....
۴۴. نتیجه‌گیری.....
۴۵. ویژگی‌های مشترک پاسخ کودکان.....
۴۷. میزان درک کودک از مفهوم خدا.....
۴۷. الف - ضرورت شناخت توان دینی کودک.....
۴۹. ب - دوره‌های فهم کودک از خدا.....
۶۰. نکات کلیدی در تربیت اعتقادی کودکان.....
۶۵. فصل سوم: شیوه‌های پاسخ‌گویی به کودک و نوجوان.....
۶۵. اشتباهات والدین در معرفی خدا به کودکان.....
۶۵. ۱. تربیت کردن!.....
۶۶. ۲. اشتباه والدین در پاسخ‌گویی.....
۶۶. ۳. اشتباه والدین در قصه‌گویی.....
۶۷. ۴. ترسیم چهره‌ای خشمگین از خدا.....

- ۶۸ ..... ۵. سخت‌گیری و اعمال فشار
- ۶۹ ..... نکته‌های مهم در پاسخ‌گویی به کودکان
- ۷۴ ..... پاسخ به پرسش‌های کودکان پیش‌دستانی
- ۷۶ ..... خدا کیه؟
- ۷۷ ..... ماما! خدا هست؟
- ۷۸ ..... نکته‌های تربیتی قصه
- ۷۹ ..... خدا کیجاست؟
- ۸۰ ..... خدا هم شیرینی دوست داره؟
- ۸۱ ..... خدا تو آسمونه؟ از اون جا نمی‌افته؟
- ۸۱ ..... پس پاهای خدا کو؟
- ۸۱ ..... خدا چه رنگیه؟
- ۸۲ ..... خدا چه قدر بزرگه؟
- ۸۲ ..... چه‌طور خدا توی قلب جا می‌گیره؟
- ۸۳ ..... می‌شه با خدا تلفنی صحبت کنیم؟!
- ۸۴ ..... پیشنهادها در پاسخ به سؤال‌های پیش‌دستانی‌ها
- ۸۴ ..... ۱. استفاده از لحظات شیرین کودک
- ۸۴ ..... ۲. محبت خدا
- ۸۵ ..... ۳. استفاده از طبیعت خدا
- ۸۶ ..... ۴. خدا گریه‌ها و خنده‌ها را می‌شنود
- ۸۷ ..... نکته‌های مهم
- ۸۸ ..... پاسخ به پرسش‌های کودکان دبستانی
- ۸۸ ..... ۱. پاسخ به پرسش‌ها

۸۸. مامان! آیا خدا هست؟
۸۹. خدا کجاست؟
۸۹. چه طور خدا همه جا هست؟
۹۰. پس چرا خدا را نمی بینیم؟
۹۱. خدا از آسمان نمی افتند؟!
۹۳. چگونه خدا از همه چیز با خبر است؟
۹۵. آیا خدا می خوابد؟!
۹۶. چرا خدا دعایمان را اجابت نمی کند؟
۹۷. چرا موقع دعا دست ها را به آسمان بلند می کنیم؟
۹۸. یعنی چی، همه چیز مال خداست؟
۹۹. چرا خدا ما را آفریده؟
۱۰۰. چرا خدا سوسک، مار و مگس را آفرید؟
۱۰۱. ۲. نمونه ها
۱۰۱. شیوه علی علیه السلام در معرفی خدا به کودک
۱۰۳. رابطه خدا با تخم مرغ!
۱۰۴. ۳. پیشنهادها
۱۰۴. الف - طبیعت، مدرسه خدانشناسی
۱۰۹. ب - استفاده از خلاقیت فکری
۱۱۰. ج - استفاده از داستان ها
۱۱۱. پاسخ به پرسش های نوجوانان
۱۱۱. سه پدیده دوره نوجوانی
۱۱۲. ۱. پاسخ به پرسش ها

۲. استفاده از خلاقیت فکری ۱۳۴

بخش دوم

چگونه ایمان فرزندان خود را شکوفا کنیم؟

چهار نکته اساسی ۱۳۹

۱. ارزش و نقش تربیت ایمانی کودک ۱۳۹

۲. کودک ذاتاً خداگراست ۱۴۱

۳. ... خدایی که در این نزدیکی است ۱۴۳

۴. خدا، تأثیرگذارترین عامل تربیت ۱۴۴

الف - استمداد از خدا ۱۴۵

ب - در نظر داشتن اراده فرزند ۱۴۷

شیوه‌ها و مراحل پرورش ایمان در فرزندان ۱۴۹

مراحل پرورش ایمان در دل فرزندان ۱۵۲

الف - انتخاب همسر صالح ۱۵۳

ب - پرهیز شدید از مال حرام ۱۵۴

ج - دعا و ذکر برای داشتن فرزند صالح ۱۵۵

د - مرحله انعقاد نطفه ۱۵۶

ه - پرورش ایمان در دوران بارداری ۱۵۷

و - پرورش ایمان در دوران تولد ۱۶۰

ز - پرورش ایمان در سال‌های اولیه تولد ۱۶۱

ح - پرورش ایمان کودکان و نوجوانان ۱۶۵

شیوه‌های پرورش ایمان کودکان و نوجوانان ۱۶۹

- ۱۷۰..... معرفی لفظی خدا
- ۱۷۲..... معرفی عاطفی خدا به کودک
- ۱۸۱..... معرفی خدا از طریق حس مذهبی
- ۱۸۲..... ۱. فعالیت‌های هنری
- ۱۸۳..... ۲. استفاده از اشعار کودکانه
- ۱۸۵..... ۳. استفاده از قصه‌های کودکانه
- ۱۸۹..... ۴. استفاده از الگوها و نمادها
- ۱۹۰..... ۵. فضا سازی
- ۱۹۲..... ۶. استفاده از نام‌نگاری
- ۱۹۵..... ۷. استفاده از ترانه‌ها و لالایی‌های توحیدی
- ۱۹۷..... چند یادآوری سودمند در تربیت ایمانی
- ۲۰۰..... معرفی رفتاری و عملی خدا
- ۲۰۰..... نقش رفتار والدین و مربیان در ایمان کودک
- ۲۰۴..... ۱. استفاده از نماز
- ۲۰۷..... الف - مراحل آموزش نماز به کودکان
- ۲۰۸..... مرحله نخست: آموزش لفظی و ظاهری نماز
- ۲۱۳..... مرحله دوم: آموزش فلسفه نماز
- ۲۱۵..... ب - روش‌های تشویق فرزندان به نماز
- ۲۲۱..... ۲. استفاده از قرآن
- ۲۲۴..... ۳. آموزش فرهنگ دعا و نیایش
- ۲۳۱..... معرفی عقلانی خدا به کودک
- ۲۳۱..... تقویت حسن ظن کودک به خدا

فهرست مطالب

- ۲۳۳ ..... ایجاد خلاقیت فکری
- ۲۳۳ ..... الف - پازل کودک و خدا
- ۲۳۳ ..... ب - پایان قصه با توست فرزندم!

بخش سوم

پیوست‌ها: بیشتر بدانیم

- ۲۳۷ ..... پیوست نخست: نمونه‌ای از تأثیر بزرگ‌ترها بر کودک
- ۲۳۹ ..... پیوست دوم: چند نمونه از داستان‌ها درباره خدا و کودک
- ۲۳۹ ..... خدایی که در این نزدیکی است
- ۲۴۰ ..... مرد یهودی مسلمان می‌شود
- ۲۴۱ ..... اثبات خدا در یک دقیقه
- ۲۴۱ ..... آخ! سرم
- ۲۴۲ ..... خدا هرگز نمی‌خوابد
- ۲۴۳ ..... آتش کدام سمت است؟
- ۲۴۴ ..... نخستین کودک مسلمان
- ۲۴۴ ..... نوجوان خداشناس
- ۲۴۵ ..... نمرود، خدا نیست
- ۲۴۶ ..... پیوست سوم: چند نمونه از اشعار
- ۲۵۰ ..... پیوست چهارم: ذهنیت خود را از خدا تغییر دهیم
- ۲۵۱ ..... گام اول: چشم‌ها را باید شست (پرهیزها)
- ۲۵۱ ..... پرهیز اول: مقایسه مخلوقات با خداوند
- ۲۵۳ ..... پرهیز دوم: همه چیز با ضد خود شناخته می‌شود

و خدایی که در این نزدیکی است

- ۲۵۶ ..... پرهیز سوم: جست و جوی خدا در میان مجهولات
- ۲۵۸ ..... پرهیز چهارم: پرهیز از اندیشه در ذات خدا
- ۲۶۰ ..... گام دوم: خدایی که در این نزدیکی است (فطرت)
- ۲۶۳ ..... گام سوم: خدا از زبان خود
- ۲۶۵ ..... گام چهارم: جور دیگر باید دید
- ۲۶۹ ..... کتاب نامه

پیش‌گفتار

شهر ما شهر شلوغی است.

امروز همه سرشان شلوغ است. شهر ما شهر شلوغی است.

مردان این شهر، از اول صبح تا پاسی از شب، منزل را در حسرت یک

لقمه نان و چند جرعه آب، ترک می‌کنند.

دریغ از یک نگاه مهرآمیز و یک بوسه بر فرزند؛ این گل‌های خندان

عطشناک.

شهر ما شهر شلوغی است.

زنان و مادران این شهر، در اشتغال به کار و دانش، از مردان این

شهر کم نمی‌آورند و در کنار مردان، مردانه رقابت می‌کنند. رقابت در

انباشتن دارایی و دانایی. ... و دریغ از یک ذره رفاقت در میان این همه

رقابت.

شهر ما شهر شلوغی است.

فرزندان این شهر، گماشتگان در کودکانها و دبستانها و یا منزل

مادربزرگ‌ها هستند که تغذیه‌کننده مهری بیگانه‌اند؛ و یا بعضاً در میان

و خدایی که در این نزدیکی است

محیط‌های میکروبزا و فضا‌های مجازی^۱ غوطه‌ور.

کجاست مادر؟ این الهه عطوفت و مهربانی.

کجاست پدر؟ این تکیه‌گاه مقتدر و قاطع.

کجایند پدران و مادران؟ این باغبانان بی‌مزد و منت و خدایان

مهر و قهر.

«آیه» ای در گوش راستم می‌گوید: افقی روشن در راه است. می‌ادا آن را

تیره و تار کنید!

«ای کسانی که ایمان آوردید! ای مؤمنان! خودتان و کسانتان را [با

تربیت] از آتشی که سوخت آن مردم و سنگ است نگه دارید!»^۲

اگر پدران و مادران سرشار از عطوفت و مست بندگی خدا بیایند و

قطره‌ای از محبت و عشق به خدا را در دل این شکوفه‌های پاکیزه بیفشانند،

این «عشق برتر»، فرزندان را در لحظات طوفانی و گمراه‌کننده دستگیری

خواهد کرد.

«آیه» ای دیگر گوشم را می‌نوازد:

«خدا یاور و دستگیر بندگان مؤمن خود است؛ آنان را از محیط‌های

لجن و آلوده بیرون کشیده و به سمت فضا‌های سبز و نورافزا روانه

می‌کند.»^۳

آورده‌اند وقتی یوسف، که معصومیت یک کودک را بر چهره داشت، از

۱. ماهواره، اینترنت، بلوتوث و...

۲. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقْوَدَهَا النَّاسُ وَالْحَيَّاتُ». تحریم، آیه ۶.

۳. بقره، آیه ۲۵۷.

چاه بیرون کشیدند، مردی از کاروان، لختی نگاه‌ترحم‌آمیز به او کرد و گفت: «به این کودک غریب نیکی کنید.»

یوسف کودکانه برآشفته و گفت:

«آن‌که با خداست، گرفتار تنهایی و غربت نمی‌شود!»^۱

و این، راز کوشش ما در این اثر است: «کودکی که با معرفت و محبت

خدا پیرورد، گرفتار تنهایی نمی‌شود.»

هدف، تحلیل رابطه میان «خدا»؛ دوست‌داشتنی‌ترین حقیقت آسمانی و

«کودک و نوجوان» دوست‌داشتنی‌ترین موجود زمینی است.

وقتی دیدم در بیرون از مرزهای اسلامی، آثار فراوانی دربارهٔ کودک و پرسش‌های او در مورد خدا منتشر می‌شود و به همان صورت در درون مرزهای دینی ما توزیع می‌شود، به این اثر دست یازیدم تا پاسخ ما به پرسش‌های کودکان و نوجوانان درباره خدا، بر اساس تعلیمات دینی خودمان باشد؛ نه خدایی که در برخی ادیان و مکاتب انحرافی معرفی شده است.

این کتاب در سه بخش تنظیم شده است:

بخش اول: چگونه خدا را به فرزندان خود معرفی کنیم؟ (پاسخ به

پرسش‌های کودکان و نوجوانان درباره خدا)

بخش دوم: چگونه ایمان به خدا را در دل فرزندان خود شکوفا کنیم؟

بخش سوم: مجموعه‌ای از داده‌ها، درباره دو بخش پیشین.

اخلاق اسلامی حکم می‌کند قدردان تذکرات سازنده چند استاد باشیم:

---

۱. محمدتقی فلسفی، کودک، ج ۲، ص ۱۹۱.

اول؛ محقق ارجمند آقای دکتر ناصر باهنر که در اوج خلوص، تمام نوشتار را مطالعه و دلسوزانه و معلمانه، نکته‌های راه‌گشایی را به‌ویژه در بُعد تربیتی گوشزد نمود و بدین طریق مرا مدیون خویش ساخت.

دوم؛ استاد فاضل، دکتر علیرضا نجف‌زاده که درس کلام و نیز تقد ایشان بر نوشتار، برایم راه‌گشا بود.^۱

سوم؛ آقای دکتر علیرضا رحیمی که در غیاب، یادداشتی به‌جا بر این نوشته نگاشتند.^۲

هم‌چنان‌که این کتاب مورد استقبال معلمان و والدین گرامی قرار گرفته است، امید نگارنده آن است که این یادداشت ناچیز مرضی رضای حضرت حق - جلّ شأنه - نیز قرار بگیرد.

---

۱. یادم نمی‌رود لحظه‌ای را که استاد می‌گفت: رسالت مستکلم در بُعد «تیین» باورهای دینی ساخت‌های گوناگونی دارد، از جمله برای کودک و نوجوان.
۲. البته مطالعه این بزرگواران، وقتی بود که حجم این کتاب بسی نحیف‌تر از این بود.